

Кириченко В.В. Особистість у сучасному інформаційному просторі : глобалізаційні виклики ХХІ ст. // «Глобалізований світ: випробування людського буття»: Міжнародна науково-практична конференція, 6-7 жовтня 2017 року : [матеріали доповідей та виступів] / редкол. М.А. Козловець [та ін.]. – Житомир: Вид-во Євинок О.О., 2017. – С. 193-196.

Віктор Кириченко (Житомир, Україна)

ОСОБИСТІТЬ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ВИКЛИКИ ХХ СТ.

Поява інформаційного суспільства є логічним продовження тривалої історії еволюції людської популяції. Історія суспільного розвитку – це історія людського бажання перетворити цей світ за «своїм образом та подобою», адаптувати його під себе – а це означає глибинно дослідити та описати. Неминучість суспільної трансформації під впливом постійного катастрофічного збільшення інформації передбачали Е. Беламі («Погляд назад» (1888), «Майбутній вік» (1891)), Ф. Бекон («Нова Атлантида» (вид. 1978)), М. Вебер («Господарство і суспільство» (вид. 1998)), Ю. Габермас («Теорія комунікативної дії» (вид. 1993)), В. Вернадський («Філософські думки натураліста» (вид. 1988), «Декілька слів про ноосферу» (1944)), О. Шпенглер («Захід Європи» (вид. 1998)) [1,2,3,4,5,6,7,8]. Концептуальні уявлення про соціально-психологічні закономірності організації інформаційного суспільства закладені в роботах Д. Белла («Соціальні рамки інформаційного суспільства» (1986)), З. Бжезінського («Велика шахівниця» (1998)), У. Ліпмана («Громадська думка» (2004)), Е. Тофлера («Шок майбутнього» (2002), «Третя хвиля» (2004) [9,10,11,12,13]; починає підніматися проблема еволюційної нездатності людини сприймати і обробляти інформацію, кількість якої з кожним роком збільшується в рази. Досліджуючи окремі аспекти інформаційних відносин, вони передбачали появу суспільства, центральним елементом якого є інформаційні зв'язки, за допомогою яких відбуваються взаємовідносини між усіма його учасниками.

Еволюція людства, як і інших живих організмів, пов'язана з розвитком здатності сприймати, акумулювати і відтворювати інформацію. Це дозволяє людині зберігати адаптивні властивості, необхідні, в першу чергу, для виживання в цьому світі, а вже в подальшому для його перетворення. Зникнення цієї здатності або неспроможність оперувати величезними масивами інформації може бути причиною зникнення людства (І. Шкловський «Всесвіт, життя, розум» (1987)) [14]. У роботі «Філософські основи інформації» Л. Яроцького та Л. Левченко (2007) здійснюється теоретико-методологічна концептуалізація ідеї інформаційної першопричинності будь-якого соціального, культурного, економічного, біологічного, фізико-хімічного явища [15]. Піднімається проблема «верховенства інформації», яка дає можливість у кризь призму еkleктичного узагальнення природничих та гуманітарних наук, дати відповідь на питання: чому людству як біологічному та соціальному виду життєво необхідно зберігати, реагувати (декодувати) та виробляти інформацію?

Формування картини світу сучасної особистості відбувається в умовах тотальної інформатизації, яка спричинена загальними тенденціями світової спільноти до загальносвітової інтеграції. Глобалізація – це процес загальносвітового об'єднання з метою спільного вирішення нагальних проблем,

об'єднання на основі спільних інтересів, створення середовища, комфортного для життєдіяльності людей, які підтримують спільні норми та цінності. Збільшення території співіснування та формування спільної культури, яка містить елементи більшості з тих, які становили її основу, неминуче призводить до збільшення частки інформації та знань, які необхідно засвоїти у процесі соціалізації пересічній людині. На сучасному етапі суспільного розвитку пересічна людина переживає глобалістичний шок, який пов'язаний з постійним змінами кордонів соціокультурної ідентифікації (У. Бек «Що таке глобалізація» (вид.2001)) [16]. Для того, щоб зрозуміти «хто ми» пересічній людині потрібно окреслити коло тих, хто відноситься до декого «вони», а оскільки у інформаційному суспільстві соціальні ідентифікатори є не стійкими елементами, вона постійно «моніторить ситуацію», для того, щоб її світосприйняття було у контексті загально групового схвалення та прийняття [17]. У процесі групового консолідування-диференціювання відбувається дифузне розчинення ідентичності, а отже неможливою є чітка світоглядна позиція людини у глобальному світі: не маючи можливості відповісти на питання «хто я?» та «хто ми?».

Починаючи з початку ХХ століття починається підніматися проблема суспільних змін під впливом глобалізації, зокрема основна частина досліджень та теоретичних узагальнень стосується проблеми психологічної готовності до життєдіяльності в інформаційному світі. Появою інформаційного суспільства є початок виразного домінування так званого четвертого сектору економіки після промисловості, сільського господарства та сфери послуг (Д. Белл, В. Іноземцев) [9,19,20]. Причому у частковому співвідношенні домінуючою порівняно з капіталом і працею є інформація, як основа будь-якої життєдіяльності цього суспільства. Комунікація стає основою життєдіяльності будь-якого суспільства, вона перетворюється з опосередковуючої та обслуговуючої у провідну активність цивілізованого суспільства. У зв'язку з цим постає питання спроможності сучасної людини (у деяких випадках – еволюційної здатності) здійснювати багаторівневу комунікацію, оперуючи велетенськими масивами інформації. Зростаючі темпи змін змушують нас стикатися великою кількістю ситуацій, в яких особистий досвід не може бути використаний. З цієї причини виникає необхідність формування нової форми суспільного устрою: інформаційного суспільства, де центральним елементом є знання, акумульовані колективним суб'єктом соціальних відносин в процесі культурного філогенезу. В ході соціалізації відбувається поступове включення людини в соціальне інформаційне середовище, де вона черпає знання, які не є частиною її безпосереднього досвіду, а належать декому «ми». Таким чином, основним джерелом формування картини світу в сучасному інформаційному середовищі є знання, які не пов'язані з особистим досвідом суб'єкта. Однією з характерних рис інформаційного суспільства є домінуюче панування досвіду «ми» над досвідом «я». Картина світу звичайної людини базується на стереотипах соціального сприйняття, які відносяться до досвіду «ми». Особистий досвід повинен відповідати груповому, інакше він не входить в систему картини світу людини або «видозмінюється» таким чином, щоб йому відповідати. Як і в будь-якій соціальній системі, в інформаційному суспільстві існує міжгрупова поляризація. Групове співтовариство, яке виконує функцію противаги («ворога»),

«конкурента», «інакомислячих», «противника», «опонента»), є носієм анти-досвіду, який не інтегрується в картину світу, але все-таки є його частиною як еталон того, що не повинно в ньому бути [17] (В.В. Кириченко).

Картина світу особистості формується на основі тієї інформації, яку вона отримує з зовнішнього середовища у процесі соціалізації та налагодження взаємовідносин з іншими суб'єктами. За рахунок включення особистості у повноцінну систему міжособистісної комунікації, до якої ми відносимо як обмін інформацією на міжособистісному рівні у процесі спілкування та долучення до інформаційних джерел, які формувалися не одним поколінням, відбувається поступове формування цілісної картини світу, складність якої залежить від того наскільки глибоко вона інтегрована у систему суспільної комунікації. Рівень суспільної інтегрованості залежить від кількох факторів: по перше – це загальних культурний потенціал соціального середовища та рівень його технологічного розвитку, по друге – це складність завдань, які розв'язує суб'єкт соціальних відносин у процесі життєдіяльності та необхідність використовувати та продукувати інформацію різного рівня складності (таким чином ми може виокремити певний тип інформаційно залежних осіб у силу їх професійної або іншої соціально корисної діяльності) та по третє мотиваційний потенціал особистості та рівень пізнавального інтересу, який можна деякою мірою креслити як природне бажання індивіда отримувати інформацію про навколишнє середовище та розуміти закони його функціонування.

Література

1. Беллами Е. Будущий век: [пер. с англ. Л. Гей] / Эдуард Беллами. – СПб.: Издательство А. С. Суворина, 1891. – 334 с.
2. Бекон Ф. Новая Атлантида // Сочинения в двух томах. – Т.2. М.: «Мысль» (Философское наследие), 1978. – С.485-518.
3. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / М. Вебер. – К: «Основи», 1998. – 534 с.
4. Габермас Ю. Громадянство і національна ідентичність / Юрген Габермас // Умови громадянства: зб. ст. / [під редакцією Варта ван Стінбергена]. – К., 2005. – С. 49-70.
5. Вернадский В.И. Научная мысль как планетное явление / Владимир Иванович Вернадский / [отв. ред. А.Л. Яншин]. – М.: Наука, 1991 – 437 с.
6. Вернадский В.И. Несколько слов о ноосфере / Владимир Иванович Вернадский // Успехи современной биологии. – 1944. – № 18 (2). – С.113-120
7. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста / Владимир Иванович Вернадский: [Сборник: К 125-летию со дня рождения]. – М. : Наука, 1988. – 519 с.
8. Шпенглер О. Закат Европы / Освальд Шпенглер – М.: «Мысль», 1998 – 667 с.
9. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Даниель Белл. – М.: «Academia», 2004. – 944 с.
10. Бжежинський З. Велика шахматна дошка / Збигнев Бжежинський. – М.: Междунар. отношения, 1998 –128 с.

11. Липпман У. Общественное мнение / Уолтер Липпман / [пер. с англ. Т.В. Барчуновой]. – М : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004 – 384 с.
12. Тоффлер Э. Шок будущего / Элвин Тоффлер / [Пер. с англ.] – М.: «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
13. Тоффлер Э. Третья волна / Элвин Тоффлер – М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 2004. – 783 с.
14. Шкловский И.С. Вселенная, жизнь, разум / Иосиф Самуилович Шкловский / [под ред. Н.С.Кардашева и В.И.Мороза]. – 6-е изд., доп. – М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1987 (Пробл. науки и техн. прогресса). – 320 с.
15. Левченко Л.Л. Філософські основи інформації / Левченко Людмила Леонідівна, Яроцький Леонід Васильович. – Житомир : «Полісся», 2007. – 176 с.
16. Бек У. Что такое глобализация? / Ульрих Бек. - М.: Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.
17. Кириченко В.В. Психологические особенности формирования картины мира в современном информационном обществе // GESJ: Education Science and Psychology. – 2017 – №2(44). – С. 7-13
18. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества: постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном мире. – М.: Academia, 1998. – 640 с.
19. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы: учеб. пособие для студентов вузов / В.Л. Иноземцев – М.: Логос, 2000 – 304 с.